

VLADUI ŽULKUI – 60 PROFESORIUS VLADAS ŽULKUS – PLAČIŲ INTERESŲ ARCHEOLOGAS

Doc. dr. JONAS GENYS

Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus direktorius

Šiais metais prof. habil. dr. Vladas Žulkus pažymėjo dvi gražias datas – 60 metų gyvenimo ir 30 metų archeologinės veiklos sukaktis. Tokių jubiliejų proga vertėtų nušviesti visą profesoriaus tyrinėjimų eigą bei rezultatus, tačiau tam reikėtų daug spaudos lankų. Šio straipsnio apimtis leidžia akcentuoti tik kai kurias jo tyrinėjimų kryptis bei atliktus darbus.

Pirma, ką reikėtų pabrėžti kalbant apie V. Žulkų kaip archeologą, tai jo tyrinėtų objektų chronologinę, tipologinę įvairovę. Jo tyrinėti senkapiai apima laikotarpį nuo viduriniojo geležies amžiaus (Slengiai (Klaipėdos r.), Palanga) iki vėlyvųjų viduramžių ar net naujųjų amžių (Žemaičių kalnelis, Naglio kalnas, Palanga). Tyrinėta nemažai geležies amžiaus gyvenviečių ir piliakalnių (Palanga, Laistai, Purmaliai ir kt.). Prof. Žulkus gali didžiuotis išpūdingais Klaipėdos, Šventosios, Platelių ir kitų miestų ir miestelių tyrinėjimų rezultatais. Taigi, išarta gili vaga ir senųjų miestų tyrinėjimų srityje. Pastaraisiais metais profesorius savo mokslinius interesus praplėtė tyrinėdamas ir fiksuodamas povandeninės archeologijos objektus (Platelių ežere, Baltijos jūroje). Svarbu pabrėžti ir tai, kad dauguma jo tyrimų publikuoti – iš viso 95 straipsniai ir 5 monografijos.

Įdėmiau norėtusi pažvelgti į vieno svarbiausio, pirmojo jo kaip archeologo biografijoje objekto – Klaipėdos piliavietės – tyrimus, kuriuos tuomet dar mažai žinomas archeologas pradėjo. 1975 m. ir tęsia iki šiol. Per šį laikotarpį ištirta beveik visa šiaurinė piliavietės dalis, Frydrico ir Karlo poternos, surinkti keli tūkstančiai eksponatų, ištirti kultūriniai sluoksniai pradedant XIV a. ir baigiant XVIII a. pilies liekanomis.

Klaipėdos piliavietės tyrimų rezultatai apibendrinti dviejose monografijose, moksliniuose straipsniuose. Prof. V. Žulkaus atlikti piliavietės ir senamiesčio tyrimai leido atkurti

argumentuotą tiek pilies, tiek senamiesčio raidos modelį, pilies ir miesto sąveikos istoriją. Reikėtų pabrėžti, kad Klaipėdos piliavietės ir senamiesčio archeologiniai tyrimai radikaliai pakeitė ankstesnį istorikų ir architektų įsivaizduojamą Klaipėdos raidos modelį, ypač jo viduramžių etapą. Išskirti keli pilies raidos etapai, paaiškėjo, kad tik XV a. pab. – XVI a. pr. miestas ir pilis sukūrė tą urbanistinę struktūrą, kuri išliko iki šiol.

Deja, ilgus metus vykdyti piliavietės archeologiniai tyrimai neatskleidė seniausio XIII – XIV a. pirmos pusės istorijos etapo. Tiesiog šio laikotarpio pilies liekanų kol kas nerasta. V. Žulkus iškėlė prielaidą, kad pirmoji medinė (1252 m.) ir netrukus ją pakeitusi mūrinė pilis turėtų būti lokalizuojama toliau į pietų pusę nuo tyrinėtos šiaurinės piliavietės vietos. Ankstyviausios aptiktos priešpilio vartų ir medinio užstatymo liekanos, esančios dabartinės piliavietės šiaurinės dalies apatiniame horizonte, yra datuojamos XIV a. viduriu. Tik pačioje XIV a. pab. – XV a. čia, t. y. tyrinėtoje šiaurinėje piliavietės dalyje pradeda formuotis mūrinės pilies sistema, kuri vėliau dar kelis kartus rekonstruota statant bastėjinio ir bastijoninio tipo pilis.

Archeologiniai tyrimai, šių duomenų koreliacija su rašytiniais šaltiniais, publikacijų duomenimis, pilies planais leido V. Žulkui ne tik atkurti pilies raidos etapus, bet ir kartu su architektu S. Manomaičiu pateikti patikimas ir detalias XV – XVII a. pilies rekonstrukcijas.

Reikia pažymėti dar vienos pilies tyrimus, kuriems vadovauja prof. Žulkus. Panaudojant tradicinės ir povandeninės archeologijos metodus jau kelis sezonus tyrinėjama Platelių ežere esanti Pilies sala, kur aptiktos XIV a. pab. – XVI a. pilies liekanos. Naudojant povandeninės archeologijos metodus ištirtas ir apmatuotas to paties laikotarpio tiltas, kuris vedė iš Platelių miestelio į pilį.

Taigi, prof. V. Žulkaus 30 metų archeologinėje veikloje pilių tyrimai užima išskirtinę vietą, o gauti rezultatai pagrįstai leidžia jį tituluoti vienu kompetentingiausių pilių tyrėju Lietuvoje.

Naujausioje monografijoje, skirtoje viduramžių Klaipėdai, savo tyrimus V. Žulkus apibūdino kaip darbą „stengiantis klijuoti laiko išsaugotas šukes, pagauti senosios Klaipėdos dvasios šešėlį“. Šį alegorinį teiginį drąsiai galima pakoreguoti – per 30 archeologinės veiklos metų profesorius pavyko ne tik pagauti senosios istorijos dvasią, bet ir suklijuoti ne viena puodą, t. y., įnešti didelį indėlį į Klaipėdos ir visos Lietuvos priešistorės tyrinėjimus.

LITERATŪRA

1. Praeities puslapiai: archeologija, kultūra, visuomenė. – Klaipėda, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, 2005. – P. 9–18.

2. Vladas Žulkus. Klaipėdos senojo miesto raidos modelis. – Vilnius, 1991.

3. Vladas Žulkus. Viduramžių Klaipėda. Miestas ir pilis. Archeologija ir istorija. – Vilnius, Žara. 2002.